

Nr 1259

Av herr **Lundberg m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 36, angående vissa anslag ur kyrkofonden, m. m.*

I Kungl. Maj:ts proposition nr 36, avd. III, bidrag till restaurering av äldre domkyrkor, föreslås för budgetåret 1970/71 ett reservationsanslag av 1,5 milj. kr., nämligen en post å 250 000 kr. till Uppsala domkyrka och en post på 95 000 kr. för Linköpings domkyrka. Men för nästa budgetår föreligger en framställning om ett avtalsförslag samt framställning om enbart anslag för Uppsala domkyrka som innebär kulturella och betydande miljonutgifter vilkas konsekvenser ur olika synpunkter i dag icke kan överblickas.

Domkyrkans restaurering har ansetts vara aktuell ett flertal årtionden. Restaureringen 1885—1893 genomfördes under ledning av överintendenten Helge Zettervall, och bedömningen av denna restaurering har alltsedan denna tid varit utsatt för kritik m. m. av s. k. sakkunniga. Någon enighet om såväl den yttre och inre restaureringen som dess omfattning har aldrig lyckligtvis kunnat ernås bland de s. k. sakkunniga, och en större förstörelse av betydande kulturella värden, som de franska arkitekterna någon gång på 1280-talet vid besök i Uppsala i egenskap av mästare började att planera för, har icke fört till att sentida »arkitektglädjes» kulturella och ekonomiska lättsinne alltför mycket släppts lös.

Den stora allmänheten som även haft sinne för domkyrkans monumentala kulturvärden och särart samt de många kyrkobesökarna har i stegrad omfattning blivit allt oroligare för att domkyrkans inre och yttre utformning skulle utsättas för så allvarlig åverkan och förändringar genom s. k. sakkunnigas ingripanden, att domkyrkans särart som kulturmonument och kyrkorum skulle försvinna. Det är märkligt att upphovsmannarätten av alltför många endast betraktas som en materiell ekonomisk förmån och föga som skydd för den skapande konstnärens konststart och skapelse.

Picasso yttrade 1935: »Alla människor vill förstå konst. Varför inte försöka förstå fågelsång? Varför älskar man natten, blommorna, allting runt omkring en utan att försöka förstå dem? Men när det gäller en målning måste folk förstå. Om de bara först och främst ville fatta, att en konstnär arbetar av nödtvång, att han själv bara är en obetydlig del av världen och att man inte borde lägga mer vikt vid honom än vid en mängd andra ting som behagar oss här i världen, fast vi inte kan förklara dem. Folk, som försöker förklara tavlor, är oftast ute i ogjort väder.»

Vi lekmän upplever ett konstverk mera ödmjukt och med respekt utan att göra anspråk på att kunna analysera eller påstå att vi kan avgöra vad konstnären menat eller upplevt under tillkomsten av ett konstverk. Om en arkitekt eller s. k. sakkunniga försöker sig på en analys av konstnären, vad han menat eller önskat, eller arbetar med en önskan att förändra och ge konstnären skapelse ett annat innehåll och syftning, så bortfaller upphovsmannarättens uppgift att skydda ett konstnärligt verk, som accepterats och tillkommit under ett tidsskede som kanske var annorlunda i sin estetiska tankelek.

Picasso anser »att vad konstnären har att bära fram till oss är bilder. Han använder i dem sitt språk, linjens, volymens, färgens. Vad han har på hjärtat har aldrig varit format i ord och kan inte heller formas i ord utan att innebörden förvrängs. Konstnärens egna bekännelser blir med en sådan utgångspunkt efterhandsförklaringar utan värde, konstkritikerns omdömen subjektiva förmodanden, den konsthistoriska forskningens analyser genom århundradena endast upprepade försök att med nya tidens ordval på nytt översätta det som en gång för alla och oföränderligt står nedskrivet i konstverket men som inte kan översättas. Och inte nog med det. Inte heller den ordlösa konstupplevelsen blottar för oss konstnärens innersta avsikter. Det färdiga konstverket, sådant det visas fram för oss, har bakom sig en tillblivelseprocess. Dess stadier har — om de över huvud taget fått materiell form — i mångt och mycket sopats undan med de borthuggna stenfragmenten eller försvunnit med utskrapningar och övermålningar. De finns endast kvar genom den inre spänning de skänkt åt det slutliga konstverket. Endast den upplever betraktaren, endast den för han över till sin erfarenhetsvärld, endast den ger honom utgångspunkt för egna tolkningsförsök. Men vem garanterar, att de känslor och tankar, som konstverket väcker hos betraktaren, överensstämmer med dem, som i det skapande ögonblicket satte hammaren eller penseln i konstnärens hand?»

Det är självklart att man kan kritisera eller acceptera något konstnärligt man möter; men som lekman får man nöja sig med respekt och upplevelsen inför en konstnärlig skapelse man möter. Men denna upplevelse, respekt för det ett konstverk symboliserar av traditioner m. m., kan för de många människorna vara värden som skall respekteras och i många fall vara en säkrare bedömningsgrund än kanske en arkitekts eller sakkunnigs uttalande om förändringar som är väsensskilda mot en uppgifts mening och syfte.

Att den föreslagna restaureringen, eller riktigare ombyggnaden av domkyrkans inre och yttre utformning, utlöst en förintande kritik från allmänheten, sakkunniga och beständiga kyrkobesökare är ett sunt uttryck för intresse, upplevelse och engagemang.

De tre kritiska synpunkter som i ett öppet brev i UNT 4 februari 1970 framfördes av professorn i arkitekturhistoria vid Konsthögskolan Göran

Lindahl, professorn i konsthistoria vid Uppsala universitet Rudolf Zeitner och universitetslektorn i arkitekturhistoria vid Tekniska högskolan i Stockholm Anders Åman synes vara ett riktigt uttryck för reella bedömanden och för de reaktioner hos allmänheten som kommit till uttryck i mångas önskemål om kulturella och ekonomiska hänsyn inför ingreppen i domkyrkofrågan.

De tre kritikerna framhåller bl. a.: »Som ideal framstår en absolut minimering av åtgärder och därmed också av kostnader. Endast ingrepp, som av tekniska eller funktionella skäl är tvingande nödvändiga, bör utföras.

Bakom denna övertygelse ligger en massiv erfarenhet: flera av de tre största och dyrbaraste restaureringsföretagen under senare år har blivit halva misslyckanden, där de uppnådda resultaten inte stått i något rimligt förhållande till mödor och kostnader. Med speciell skärpa vänder sig denna nya uppfattning mot förändringar som huvudsakligen motiveras med estetiska skäl — — — Hela denna rad av kostnadskrävande åtgärder ökar inte rummets brukbarhet och höjer inte den tekniska standarden. Avsikten är bara att estetiskt korrigerar vad en tidigare generation åstadkommit. Förslaget står i uppenbar motsättning till den syn på restaurering som numera omfattas av flertalet.

Det har sagts att diskussionen om domkyrkan varit genant utdragen och att man därför äntligen måste sätta punkt genom att utföra det nu aktuella förslaget. Men vad är egentligen det mest genanta: att ett långdraget utredningsarbete resulterar i få och knappt synbara åtgärder eller att de resulterar i stora och förfelade, som strax kräver nya insatser och låter alltsammans börja från början igen?

Detta restaureringsarbete är paradoxalt, ju längre tiden gått, desto mindre har behovet av förändringar blivit. Och dessutom: ju mindre kostnad, ju kortare tid som domkyrkan är stängd som gudstjänstrum och som sevärdhet, desto bättre kommer resultatet att bli.»

I ett kompletterande inlägg den 6 februari i UNT framhålles: »Domkyrkans interiör är inte i behov av en restaurering. Inga valv hotar att störta in, inga väggar uppvisar farliga sprickor. Inte heller är putsen och målningarna på väggarna i dåligt tillstånd.

Vår huvudanmärkning kvarstår: man skall inte kosta på dyrbara ingrepp i en byggnad, om inga tekniska eller funktionella skäl föreligger. Sådana kan möjligen anföras för en förnyelse av värmesystemet, men inte för en ommålning av väggarna i mer än halva kyrkan.»

Enligt propositionen redovisas att efter förhandlingar har — under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande — avtal träffats om fördelningen av kostnaderna mellan staten och den kyrkliga samfälligheten i Uppsala och att kyrksamfälligheten skall svara för en tredjedel av kostnaderna (18,5 milj. kr), dock högst 6,3 milj. kr. Om statens kostnader stannar vid 12,2 milj. kr. eller en vida högre summa är ovisst. Vad hela den inre

såväl som yttre ombyggnaden, som tydligen förutses, i så fall kommer att kosta torde väl närma sig 75—100 milj. kr. och vad värre är troligen skövla kulturella värden av oersättligt värde. Den mycket begränsade del av Uppsalas befolkning, som haft tillfälle att pröva och granska detta mycket omfattande och obegripliga förslag, borde även ha rätt att kräva ett beaktande. Detta borde vara rimligt även om staten skulle ta på sig hela kostnaden för förstörelsen.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställes,

att riksdagen måtte besluta
att avslå godkännande av avtalet mellan staten och sam-
fälligheten om restaurering av Uppsala domkyrka och
att förslaget om den inre ombyggnaden eller restaurering
på 18,5 milj. kr. avslås.

Stockholm den 3 april 1970

John Lundberg (s) *Blenda Ljungberg (m)* *Arne Gadd (s)*

S. G. W. Wahlund (cp) *Birgitta Dahl (s)*
